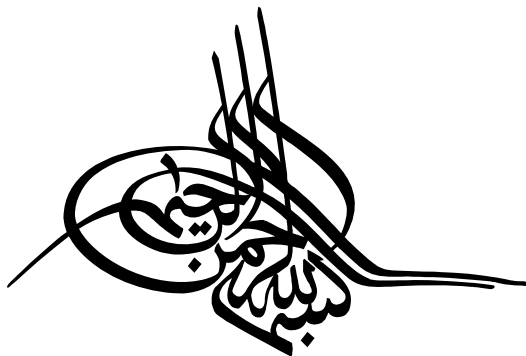

اقتصاد بخش عمومی

سری کتابهای کمک آموزشی کارشناسی ارشد

مجموعه اقتصاد

مؤلف: یونس برومند

ویراستار علمی: علی جعفری شهرستانی

سرشناسه	پرومند، یونس
عنوان	اقتصاد بخش عمومی
مشخصات نشر	تهران: مشاوران صعود ماهان، ۱۴۰۴
مشخصات ظاهری	۱۵۹ ص
فروست	سری کتابهای کمک آموزشی کارشناسی ارشد
شابک	۶-۷۳۹-۴۵۸-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبای مختصر
یادداشت	این مدرک در آدرس http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
شماره کتابشناسی ملی	۴۲۳۵۰۳۲

کتاب: اقتصاد بخش عمومی
مدیر مسئول: هادی سیاری، مجید سیاری
مولف: یونس برومند
ناشر: مشاوران صعود ماهان
مدیر تولید محتوا: سمیه بیگی
نوبت و تاریخ چاپ: اول / ۱۴۰۴
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
قیمت: ۴/۲۹۰/۰۰۰ ریال
شابک: ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۸-۷۳۹-۶

انتشارات مشاوران صعود ماهان: خیابان ولیعصر، بالاتر از تقاطع مطهری،
روبروی قنادی هتل بزرگ تهران، جنب بانک ملی، پلاک ۲۰۵۰
تلفن: ۸۸۱۰۰۱۱۳-۴

سخن ناشر

«ن والقلم و ما یسطرون»

کلمه نزد خدا بود و خدا آن را با قلم بر ما نازل کرد.

به پاس تشکر از چنین موهبت الهی، مؤسسه ماهان درصدد برآمده است تا در راستای انتقال دانش و مفاهیم با کمک اساتید مجرب و مجموعه کتب آموزشی خود برای شما داوطلبان ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد، گام مؤثری بردارد. امید است تلاش‌های خدمتگزاران شما در این مؤسسه پایه‌گذار گام‌های بلند فردای شما باشد.

مجموعه کتاب‌های کمک آموزشی ماهان به‌منظور استفاده داوطلبان کنکور کارشناسی ارشد سراسری و آزاد تألیف شده‌اند. در این کتاب‌ها سعی کرده‌ایم با بهره‌گیری از تجربه اساتید بزرگ و کتب معتبر داوطلبان را از مطالعه کتاب‌های متعدد در هر درس بی‌نیاز کنیم.

بدین‌وسیله از مجموعه اساتید، مولفان و همکاران محترم خانواده بزرگ ماهان که در تولید و به‌روزرسانی تالیفات ماهان نقش مؤثری داشته‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نماییم.

دانشجویان عزیز و اساتید محترم می‌توانند هرگونه انتقاد و پیشنهاد درخصوص تالیفات ماهان را از طریق سایت ماهان به آدرس mahan.ac.ir با ما در میان بگذارند.

مؤسسه آموزش عالی آزاد ماهان

سخن مؤلف

مقدمه مؤلف

درس اقتصاد بخش عمومی از دروس مهم و پایه‌ای رشته اقتصاد در سطح کارشناسی می‌باشد. اهمیت این درس به حدی است که دست‌اندرکاران علمی اقتصاد کشور بر آن شدند تا آنرا جزو دروس تخصصی رشته اقتصاد در آزمون کارشناسی ارشد مطرح نمایند. این درس از سال ۱۳۸۹ در آزمون کارشناسی ارشد آورده شده است و تعداد سؤالاتی که در این آزمون طرح می‌شود ۵ سؤال است.

مجموعه‌ای که در اختیار خواننده عزیز قرار گرفته مهمترین مطالب مربوط به اقتصاد بخش عمومی را ارائه کرده است که در گردآوری آن از منابع معتبر داخلی (از جمله کتاب اقتصاد بخش عمومی دکتر پورمقیم و کتاب مالیه عمومی دکتر زنجانی و دکتر دهقانی) استفاده شده است.

این مجموعه چون برای داوطلبان کنکور کارشناسی ارشد تنظیم گردیده است، حاوی نکات و مفاهیم خلاصه شده مهم اقتصاد بخش عمومی می‌باشد. از اینرو نظر دانشجویانی را که به دنبال توضیح بیشتر مطالب این درس هستند به کتاب اقتصاد بخش عمومی دکتر جمشید پژویان (۲ جلدی) جلب می‌کنم. امید است مجموعه حاضر مورد توجه داوطلبان سخت کوش آزمون کارشناسی ارشد قرار گیرد.

یونس برومند

صفحه	عنوان
۷.....	فصل اول: اقتصاد بخش عمومی چیست؟
۱۰.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول
۱۲.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول
۱۵.....	فصل دوم: کارایی اقتصادی و تخصیص بهینه پارتو
۲۵.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوم
۲۸.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوم
۳۱.....	فصل سوم: دلایل ناتوانی (شکست) بازار
۳۷.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل سوم
۳۹.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل سوم
۴۱.....	فصل چهارم: کالاهای همگانی
۵۲.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۵۴.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۵۷.....	فصل پنجم: منابع تأمین مخارج دولت
۶۴.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۶۶.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۶۹.....	فصل ششم: مالیات
۸۴.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل ششم
۸۸.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل ششم
۹۳.....	فصل هفتم: اوراق قرضه
۹۷.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۹۸.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۹۹.....	فصل هشتم: بودجه
۱۰۵.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۰۷.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۰۹.....	فصل نهم: دولت و توزیع مجدد درآمد
۱۱۴.....	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل نهم
۱۱۶.....	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل نهم
۱۱۹.....	فصل دهم: نظریه‌های رشد مخارج عمومی

۱۲۵	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دهم
۱۲۷	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دهم
۱۳۱	سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۸۹
۱۳۲	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۸۹
۱۳۳	سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۰
۱۳۴	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۰
۱۳۵	سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۱
۱۳۶	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۱
۱۳۷	سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۲
۱۳۸	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۲
۱۳۹	سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۳
۱۴۰	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۳
۱۴۱	سؤالات چهارگزینه‌ای سال ۹۵ الی ۱۴۰۴

فصل اول

اقتصاد بخش عمومی چیست؟

♦ کمیابی و تخصیص منابع بین بخش دولتی و خصوصی

♦ اثرات سیاست مالی دولت بر اقتصاد

فصل اول

اقتصاد بخش عمومی چیست؟

اقتصاد بخش عمومی به تجزیه و تحلیل فعالیت‌های اقتصادی دولت می‌پردازد. در واقع مطالعه و بررسی آثار مخارج و درآمدهای دولت بر اقتصاد، موضوع اقتصاد بخش عمومی است.

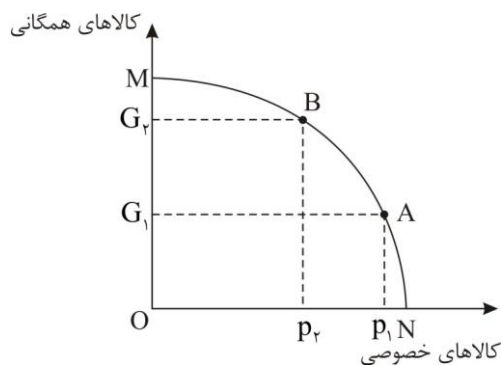
تحلیل اثرات فعالیت دولت بر رفاه تولیدکننده و مصرف کننده بخش اعظمی از اقتصاد بخش عمومی را به خود اختصاص می‌دهد. در اقتصاد بخش عمومی بیشترین تأکید ما بر اثرات سیاست‌های مالی بر موضوعاتی چون تخصیص منابع، توزیع درآمد و ثروت و ثبات اقتصادی می‌باشد.

فعالیت‌های اقتصادی دولت را از دو جنبه می‌توان مورد تجزیه و تحلیل قرار داد:

۱- بررسی نقش دولت در تخصیص منابع و توزیع درآمد و ثروت که موضوع اقتصاد خرد می‌باشد.

۲- بررسی نقش دولت در ثبات اقتصادی که موضوع اقتصاد کلان می‌باشد.

کمیابی و تخصیص منابع بین بخش دولتی و بخش خصوصی:

چون منابع کمیاب هستند، افزایش نقش دولت در اقتصاد، موجب افزایش محدودیت‌ها در استفاده از منابع برای بخش خصوصی می‌شود. در واقع می‌توان گفت هزینه واقعی ارائه کالاها و خدمات توسط دولت، ارزش کالاها و خدمات صرف نظر شده در بخش خصوصی است که هزینه‌های فرصت فعالیت‌های دولت نامیده می‌شود.

شکل (۱-۱)

منحنی امکانات تولید (شکل (۱-۱)) نشان دهنده ترکیب کالاها و خدمات ارائه شده توسط دولت و بخش خصوصی است (با فرض ثابت بودن تکنولوژی و اشتغال کامل عوامل تولید). در نقطه A، NP_1 واحد از تولید کالاها و خدمات توسط بخش خصوصی باید برای ارائه OG_1 واحد کالا و خدمات توسط دولت صرف نظر شود.

وقتی از نقطه A به B روی منحنی امکانات تولید حرکت می‌کنیم افزایش ارائه کالاها و خدمات توسط دولت از OG_1 به OG_2 و کاهش در تولید کالاها و خدمات بخش خصوصی از OP_1 به OP_2 را در بر خواهد داشت. کاهش کالاهای خصوصی از OP_1 به OP_2 هزینه فرصت افزایش کالاهای همگانی OG_1 به OG_2 می‌باشد. در واقع P_1P_2 هزینه فرصت G_1G_2 فعالیت دولت است.

اثرات سیاست‌های مالی دولت بر اقتصاد جامعه:

الف) تخصیص منابع:

امروزه نقش دولت‌ها در اقتصاد یک کشور نسبت به قبل پررنگ‌تر شده است. هر گونه سیاست مالی دولت به نحوی بر تخصیص منابع کمیاب جامعه اثر می‌گذارد. در واقع بعد از بحران ۱۹۲۹ میلادی در آمریکا و دعوت کینز از دولت جهت دخالت در اقتصاد، دولت‌ها بخشی از فعالیت‌های اقتصادی را در جامعه عهده‌دار شدند. با ورود دولت به حوزه اقتصاد، قسمتی از منابعی که در اختیار بخش خصوصی قرار داشت به بخش دولتی منتقل شد و دولت قسمتی از وظیفه تخصیص منابع را برعهده گرفت. اصولاً بازارها از راه قیمت‌های نسبی که به وسیله نیروهای موجود در بازار تعیین می‌شوند، اولین وسیله تخصیص منابع به شمار می‌آیند، اما ممکن است بازارها از تخصیص منابع بطور مطلوب عاجز باشند که این عدم توانایی بازار رقابت کامل را شکست بازار می‌گویند. شکست بازار نقش دولت را در تخصیص منابع توجیه می‌کند.

مثلاً دولت می‌تواند از طریق سوبسید، تولید کننده را تشویق به تولید بیشتر کند و یا در صورتی که عوامل منفی در رابطه با تولید یک کالا وجود داشته باشد، تولید را از طریق وضع مالیات کاهش دهد.

نکته: باید توجه داشت که شکست بازار شرط لازم حضور دولت در اقتصاد است ولی شرط کافی نیست. یعنی ناتوانی بازار شرایط لازم برای حضور دولت را فراهم می‌کند. اما برای تخصیص بهینه منابع فقط حضور دولت کافی نیست، بلکه دولت باید با اتخاذ سیاست‌های مناسب شرایط کافی برای تخصیص بهینه منابع را فراهم آورد که همیشه چنین نیست.

ب) توزیع درآمد و ثروت:

ممکن است نیروهای بازار توزیع درآمدی را در جامعه برگزینند که مورد پسند جامعه نباشد. بنابراین دولت با وضع مالیات‌ها و تنظیم مخارج خود، شرایط انتقال و توزیع مجدد درآمد را فراهم می‌سازد.

مخارج دولت که منجر به توزیع مجدد از راه استفاده از منابع و مواد صرف‌نظر شده از بخش خصوصی می‌شود را مخارج تمام شدنی می‌گویند و مخارج دولتی را که فقط منجر به جابجایی قدرت خرید افراد جامعه می‌شود و توزیع مجدد درآمد را در بردارد، پرداخت‌های انتقالی می‌نامند.

ج) ثبات اقتصادی:

یکی از وظایف دولت‌ها در بعد کلان استفاده از سیاست‌های مالی جهت ایجاد اشتغال بیشتر، ثبات نسبی قیمت‌ها، نرخ رشد مداوم و متناسب و ثبات تراز پرداخت‌ها می‌باشد. مکانیسم بازار بدون استفاده از سیاست‌های مالی و ثبات اقتصادی دولت، در بیشتر مواقع قادر به ایجاد اشتغال کامل و ثبات قیمت‌ها نیست (نمونه‌های تاریخی از این نوع ناتوانی بازار بحران دهه ۳۰ میلادی و همچنین بحران ۲۰۰۸ میلادی آمریکا است). در واقع اصلی‌ترین عاملی که باعث دخالت بیشتر دولت در اقتصاد شده ثبات اقتصادی است.

سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول

۱- موضوع اقتصاد بخش عمومی چیست؟

- (۱) مطالعه مخارج دولت
(۲) مطالعه درآمدهای دولت
(۳) تجزیه و تحلیل آثار اقتصادی فعالیت‌های دولت
(۴) مطالعه رفتار تولید کننده و مصرف کننده

۲- نقش دولت در ثبات اقتصادی جزو کدام شاخه اقتصاد قرار می‌گیرد؟

- (۱) اقتصاد خرد
(۲) اقتصاد کلان
(۳) اقتصاد توسعه
(۴) اقتصاد پول

۳- کدام یک از نقش‌های دولت در حوزه اقتصاد خرد قرار می‌گیرد؟

- (۱) تخصیص منابع
(۲) توزیع ثروت
(۳) ثبات اقتصادی
(۴) ۱ و ۲

۴- علت اصلی تقسیم منابع بین بخش خصوصی و بخش دولتی چیست؟

- (۱) کمیابی منابع
(۲) ارزان بودن منابع
(۳) ناتوانی بازار
(۴) منابع بین بخش خصوصی و دولتی تقسیم نمی‌شود.

۵- ارزش کالاها و خدمات صرف نظر شده در بخش خصوصی چه نام دارد؟

- (۱) هزینه فرصت فعالیت‌های بخش خصوصی
(۲) هزینه فرصت فعالیت‌های بخش دولتی
(۳) تولید بخش خصوصی
(۴) درآمد بخش خصوصی

۶- کالایی که توسط بخش عمومی تولید می‌شود را اصطلاحاً چه می‌نامند؟

- (۱) کالای عمومی
(۲) کالای خصوصی
(۳) کالای همگانی
(۴) ۱ و ۳

۷- کدام گزینه صحیح است؟

- (۱) افزایش وظایف دولت موجب کاهش در استفاده از منابع توسط بخش خصوصی می‌شود.
(۲) اقتصاد همیشه در شرایط رقابت کامل فعالیت می‌کند.
(۳) وظیفه دولت فقط محدود به مسائل امنیتی در یک کشور می‌باشد.
(۴) ناتوانی بازار شرط لازم و کافی برای حضور دولت در اقتصاد می‌باشد.

۸- کدام یک از موارد زیر نقش مهمی در توجیه دخالت دولت در اقتصاد دارد؟

- (۱) قدرت انحصاری
(۲) عوامل منفی خارجی
(۳) کالاهای همگانی
(۴) همه موارد

۹- وقتی دولت یک فعالیت اقتصادی جدید را شروع می‌کند، چه اتفاقی در اقتصاد رخ می‌دهد؟

- (۱) منابع به صورت بهینه تخصیص می‌یابند.
(۲) منابع از بخش خصوصی به بخش دولتی انتقال می‌یابند.
(۳) منابع از بخش دولتی به بخش خصوصی انتقال می‌یابند.
(۴) کارایی اقتصادی افزایش می‌یابد.

۱۰- هدف عمده دولت از وضع مالیات‌های تصاعدی چه می‌باشد؟

- (۱) تخصیص بهینه منابع
(۲) ثبات اقتصادی
(۳) توزیع مجدد درآمد
(۴) هیچ کدام

۱۱- پرداخت‌های بلاعوض به افراد پرعائله جزو کدام سیاست اقتصادی دولت دسته‌بندی می‌شود؟

- (۱) توزیع درآمد
(۲) ثبات اقتصادی
(۳) تخصیص منابع
(۴) ۲ و ۳

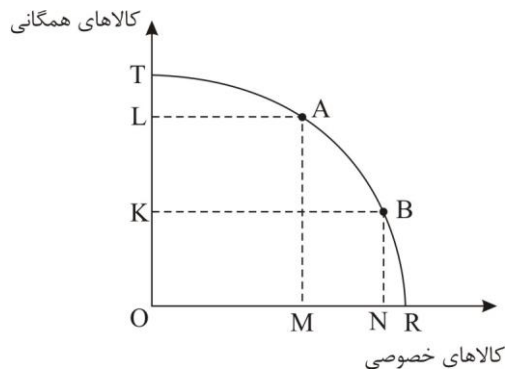
۱۲- کمتر بودن نرخ رشد واقعی اقتصاد کشور در مقایسه با نرخ رشد پیش‌بینی شده در برنامه‌های توسعه، نشان از عدم تحقق کدام وظیفه دولت می‌باشد؟

(۱) توزیع درآمد (۲) تخصیص منابع (۳) ثبات اقتصادی (۴) هیچ کدام

۱۳- کدام یک از موارد زیر جزو اهداف عمده اقتصادی دولت نمی‌باشد؟

(۱) تخصیص منابع (۲) تنظیم کارایی (۳) توزیع درآمد (۴) ثبات اقتصادی

۱۴- در منحنی امکانات تولید زیر برای ارائه KL واحد کالا و خدمات توسط بخش دولتی باید از واحد تولید کالا و خدمات توسط بخش خصوصی صرف نظر کرد.

NR (۱)

OM (۲)

MR (۳)

MN (۴)

۱۵- کدام عبارت صحیح نمی‌باشد؟

(۱) بازارها اولین وسیله تخصیص منابع به شمار می‌آیند.

(۲) عدم توانایی بازار رقابت کامل جهت دسترسی به تخصیص بهینه منابع، نقش دولت در اقتصاد را توجیه می‌کند.

(۳) ناتوانی بازار به معنای موفقیت بخش دولتی است.

(۴) کالای همگانی توسط بخش خصوصی نمی‌تواند ارائه شود.

پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول

- ۱- گزینه ۳ صحیح است.
تشریح و تحلیل فعالیت‌های اقتصادی دولت، یا به عبارت دیگر مطالعه و بررسی اثرات هزینه‌های عمومی و مالیات‌ها، موضوع اقتصاد بخش عمومی است.
- ۲- گزینه ۲ صحیح است.
فعالیت‌های اقتصادی دولت را می‌توان از دو جنبه مورد تحلیل و بررسی قرار داد. استفاده از تحلیل اقتصاد خرد و اقتصاد کلان به نوع فعالیت‌ها و نقش دولت بستگی پیدا می‌کند. در بررسی نقش دولت در ثبات اقتصادی، ثابت نگه‌داشتن سطح اشتغال و سطح عمومی قیمت‌ها از تحلیل اقتصاد کلان بهره می‌گیریم.
- ۳- گزینه ۴ صحیح است.
تخصیص منابع، توزیع درآمد و ثروت و ثبات اقتصادی، عمده وظایف دولت است. در بررسی نقش دولت در تخصیص منابع و توزیع درآمد و ثروت، از تحلیل اقتصاد خرد استفاده می‌کنیم.
- ۴- گزینه ۱ صحیح است.
چون منابع کمیاب می‌باشد، افزایش وظایف دولت، کاهش یا محدودیتی در استفاده از منابع توسط بخش خصوصی ایجاد می‌کند.
- ۵- گزینه ۲ صحیح است.
ارائه کالاها و خدمات توسط دولت نیاز به نیروی کار، تجهیزات سرمایه‌ای، ساختمان، زمین و غیره دارد. حق استفاده از چنین منابعی از طریق قدرت سیاسی با صرف نظر کردن قسمتی از ظرفیت بخش خصوصی و واگذاری آن به بخش دولتی، صورت می‌پذیرد. این عمل بیشتر از راه وضع مالیات انجام می‌گیرد. هزینه واقعی ارائه کالاها و خدمات دولتی، ارزش کالاها و خدمات صرف‌نظر شده در بخش خصوصی است که هزینه‌های فرصتی فعالیت‌های دولت نامیده می‌شود.
- ۶- گزینه ۴ صحیح است.
کالاهایی که توسط بخش عمومی یا دولتی تولید می‌شوند به کالاهای عمومی یا همگانی مشهور هستند.
- ۷- گزینه ۱ صحیح است.
افزایش وظایف دولت به علت کمیابی موجب ایجاد محدودیت در استفاده از منابع توسط بخش خصوصی می‌شود. بقیه گزینه‌ها صحیح نمی‌باشند زیرا که اگر اقتصاد همیشه در شرایط رقابتی عمل می‌کرد شاهد شکست بازار در تخصیص منابع نبودیم. بنابراین زمانیکه بازار از تخصیص منابع بصورت مطلوب و کارا عاجز باشد، مقدمات لازم برای ورود دولت به اقتصاد را فراهم می‌کند. از اینرو دولت در اقتصاد مداخله می‌نماید و وظیفه دولت صرفاً محدود به مسائل امنیتی نمی‌باشد. البته ناتوانی بازار فقط شرایط لازم را برای ورود دولت به اقتصاد فراهم می‌کند و باید متذکر شد که ناتوانی بازار، به منزله موفقیت بخش دولتی نمی‌باشد. شرط کافی حضور دولت در اقتصاد، دستیابی به شرایط بهینه پارتو در زمان حضور دولت است.
- ۸- گزینه ۴ صحیح است.
ایجاد قدرت انحصاری، عوامل منفی و مثبت خارجی، کالاهای همگانی و ... از دلایل ناتوانی بازار به شمار می‌آیند. ناتوانی بازار نیز شرایط لازم برای ورود دولت به اقتصاد را فراهم می‌کند.
- ۹- گزینه ۲ صحیح است.
آنچه که در مورد شروع یک فعالیت جدید توسط دولت به صورت قطعی می‌توان گفت این است که منابع حتماً از بخش خصوصی به بخش دولتی انتقال می‌یابند و این بدین جهت است که جامعه با کمیابی منابع مواجه است. گزینه‌های ۱ و ۳ زمانی صحیح می‌باشند که حضور دولت در اقتصاد موفقیت‌آمیز باشد که به صورت قطعی نمی‌توان چنین نتیجه گرفت.
- ۱۰- گزینه ۳ صحیح است.
دولت‌ها از مالیات‌های تصاعدی می‌توانند برای سیاست توزیع مجدد درآمد استفاده کنند.
- ۱۱- گزینه ۱ صحیح است.
فعالیت‌هایی مانند پرداخت‌های بلاعوض به افراد پر عائله، پرداخت بیمه‌های اجتماعی، پرداخت از کارافتادگی، و واگذاری مسکن ارزان قیمت از جمله مخارجی است که دولت در راستای توزیع مجدد درآمد انجام می‌دهد.
- ۱۲- گزینه ۳ صحیح است.

استفاده از سیاست‌های مالی و به‌ویژه عملیات بودجه، وسیله‌ای است برای اشتغال بیشتر، ثبات قیمت‌ها، نرخ رشد متناسب و ثبات تراز پرداخت‌ها. تمام این اهداف نقش تثبیت کننده دولت (ثبات اقتصادی) را شامل می‌شود. بنابراین زمانی که دولت نتواند نرخ رشد را تثبیت نماید، وظیفه ثبات اقتصادی دولت تحقق نیافته است.

۱۳- گزینه ۲ صحیح است.

اهداف اساسی اقتصادی دولت شامل تخصیص منابع، توزیع درآمد و ثروت و ثبات اقتصادی می‌شود. ولی تنظیم کارایی از اهداف اصلی دولت نمی‌باشد.

۱۴- گزینه ۴ صحیح است.

منحنی امکانات تولید نشان داده شده در سؤال، نشان دهنده ترکیب کالاها و خدمات ارائه شده توسط دولت (کالای همگانی) و تولید شده توسط بخش خصوصی (کالای خصوصی) است. با توجه به نمودار منحنی امکانات تولید، برای تولید KL واحد کالای همگانی باید از MN واحد کالای خصوصی صرف نظر شود. به عبارت دیگر دولت از منابع آزاد شده بخش خصوصی برای انجام وظایفش استفاده می‌کند. وقتی از نقطه B به نقطه A بر روی منحنی امکانات تولید حرکت می‌کنیم، افزایش ارائه خدمات و کالاها توسط دولت از OK به OL و کاهش در تولید کالاها و خدمات بخش خصوصی از ON به OM را در برخواهد داشت. کاهش MN هزینه فرصت KL فعالیت دولت است.

۱۵- گزینه ۳ صحیح است.

پاسخ این سؤال را می‌توان در توضیحات پاسخ سؤال ۷ یافت.

فصل دوم

کارایی اقتصادی و تخصیص بهینه پارتو

♦ کارایی بازارهای رقابتی (کارایی در مبادله، تولید و شرایط کلی کارایی)

♦ عدالت اقتصادی و توضیح مفهوم حداکثر رفاه اجتماعی

فصل دوم

کارایی اقتصادی و تخصیص بهینه پارتو

در فصل قبل گفتیم که یکی از وظایف دولت در صورت ورود به بازار، تخصیص منابع می باشد. هدف یک سیستم اقتصادی، تخصیص منابع کمیاب جامعه به تولید کالاها و خدماتی است که مورد استفاده افراد آن جامعه قرار می گیرد. حال با ورود دولت به این زمینه، این امر از ۲ طریق انجام می گیرد:

۱. سیستم قیمت گذاری از طریق بازار

۲. تخصیص منابع توسط بخش عمومی

تمام واحدهای تولیدی که در چارچوب مکانیزم بازار فعالیت می کنند، بخش خصوصی خوانده می شوند. بنابراین در یک اقتصاد مختلط دو بخش خصوصی و دولتی اقدام به تخصیص منابع می نمایند زیرا سیستم اقتصادی در تخصیص منابع نمی تواند به طور کامل متکی بر بخش خصوصی باشد. این امر از شکست بازار آزاد ناشی می شود. برای قضاوت نسبت به کارایی بازار بخش خصوصی ۲ معیار مشخص می شود:

الف) کارایی اقتصادی:

به منظور بررسی و مقایسه مزیت های روش های مختلف تخصیص منابع، کارایی اقتصادی مورد استفاده قرار می گیرد. از کارایی اقتصادی به منظور ارائه سیاست های اقتصادی نیز استفاده می شود.

ب) عدالت:

معیار عدالت، معیاری بسیار مهم برای مقامات تصمیم گیرنده در بخش عمومی جهت مقایسه و انتخاب سیاست های مختلف می باشد. در این فصل ابتدا به بررسی کارایی اقتصادی خواهیم پرداخت و سپس در آخر فصل به بحث عدالت اشاره می کنیم. آدام اسمیت مزایای یک سیستم مبتنی بر بازار رقابتی (به عنوان مکانیزمی در تخصیص منابع یک اقتصاد) را چنین عنوان می کند: «افراد و واحدهای جویای سود که قادر به خرید و فروش در قیمت های داده شده بازار هستند، گویی توسط یک دست نامرئی به سوی فعالیت هایی کشیده می شوند که برخوردار از یک مزیت نسبی در تولید نسبت به سایر فعالیت هاست. در چنین شرایطی، تمام افراد فعال در بازار، از این نوع مبادلات داوطلبانه که تحت شرایط رقابتی انجام می شود، بهره می گیرند، از سوی دیگر، ارزش محصولاتی که با به کار گرفتن منابع مربوط به جامعه تولید شده است، تا حد اکثر ممکن افزایش می یابد.» حال به بحث رفاه اقتصادی که به عنوان معیار کارایی اقتصادی مورد بررسی قرار می گیرد، می پردازیم.

بهینه پارتو:

بهینه پارتو به حالتی گفته می‌شود که در آن نتوان مطلوبیت فردی را بدون آنکه مطلوبیت فردی دیگر کاهش یابد، افزایش داد. یعنی وضعیتی که اگر در آن بخواهیم مطلوبیت (یا رفاه اقتصادی) شخصی مانند A را افزایش دهیم، حتماً مطلوبیت فرد دیگری مانند B در آن جامعه کاهش خواهد یافت؛ چنین نقطه‌ای، نقطه‌ی بهینه پارتو نامیده می‌شود. حال اگر بتوانیم مطلوبیت A را افزایش دهیم و در عین حال مطلوبیت هیچ شخص دیگری در جامعه کاهش نیابد، می‌گوییم به پیشرفت پارتویی دست یافته‌ایم. یعنی:

$$\text{If : } U_A \uparrow \longrightarrow U_B \downarrow$$

نقطه بهینه پارتو:

$$\text{If : } U_A \uparrow \longrightarrow \bar{U}_B$$

پیشرفت پارتو:

U_A نشان دهنده مطلوبیت فرد A و U_B نشان دهنده مطلوبیت فرد B است. توجه کنید که B هر فردی در جامعه می‌تواند باشد.

نکته ۱: در تعاریف فوق فرض ما این است که ارزش یک واحد پول برای تمامی افراد یکسان است.

نکته ۲: مفهوم کارایی اقتصادی مستقیماً از اصل بهینگی پارتو ناشی می‌شود.

نکته ۳: سود حاصل از کارایی را می‌توان پیشرفت پارتو خواند و یا بر عکس، پیشرفت پارتو را می‌توان به صورت سود کارایی معرفی کرد.

تحت شرایط خاص عملکرد بازارهای رقابتی منتهی به تخصیص منابع به صورت بهینه پارتو خواهد شد. اما شرایط لازم برای دستیابی به بهینه پارتو همیشه فراهم نیست و همین علت موجب می‌شود تا دولت نیز به تخصیص منابع بپردازد.

کارایی بازارهای رقابتی:

برای آنکه بتوان تخصیص منابع را به صورت کارا و مطلوب انجام داد، باید شرایط خاصی که شرایط کارایی نامیده می‌شود فراهم باشد. برای این منظور ما دنیای پیچیده واقعی را به منظور ساده سازی به صورت مدلی ساده درمی‌آوریم و تحلیل‌های خود را در چهارچوب این مدل انجام می‌دهیم. ما تمام متغیرهای اقتصادی را برای نمایش هندسی در فضای دو بعدی بررسی می‌کنیم. یعنی فرض می‌کنیم اقتصاد مورد نظر از دو نفر A و B و دو کالای x و y و دو عامل تولید K و L با عرضه ثابت تشکیل شده است. هدف ما دستیابی به شرایطی است که به موجب آن دو کالای x و y تولید شده توسط دو عامل تولیدی K و L به نحوی میان دو فرد A و B توزیع شوند که هیچ گونه توزیع دیگری نتواند به افزایش مطلوبیت فرد A و یا فرد B بدون کاهش همزمان مطلوبیت فرد دیگر بیانجامد. البته باید توجه داشت که تکنولوژی و سلیقه‌های افراد ثابت و مشخص هستند. در ابتدای امر به کارایی در مبادله خواهیم پرداخت، سپس کارایی در تولید را بررسی می‌کنیم و بعد از آن شرایط کارایی در تولید و مبادله همزمان را که به کارایی کلی معروف است مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهیم.

۱) کارایی در مبادله

کارایی در مبادله هنگامی به وجود می‌آید که مقدار معین و در دسترس از دو کالای x و y بین دو شخص A و B به گونه‌ای توزیع شده باشد که هر گونه توزیع مجدد این دو کالا برای افزایش مطلوبیت فرد A یا فرد B غیر ممکن باشد، مگر اینکه به ازای افزایش مطلوبیت یک فرد، مطلوبیت فرد دیگر کاهش یابد. در واقع شرایط کارایی در مبادله مستلزم توزیع بهینه کالاهای تولید شده بین مصرف کنندگان است.

برای نشان دادن توزیع‌های بهینه دو کالای x و y بین دو مصرف کننده A و B از مستطیل اجورث استفاده می‌شود.

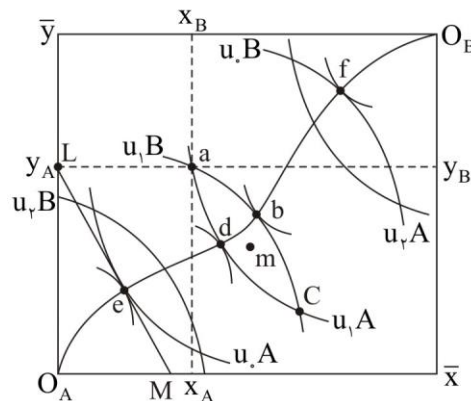
حال فرض کنید اقتصاد دو کالای x و y را تولید می‌کند که این دو کالا بین دو مصرف کننده A و B توزیع می‌شوند. هم‌چنین فرض کنید دو مصرف کننده کل کالاها را مصرف می‌کنند. بنابراین داریم:

$$\bar{X} = X_A + X_B$$

$$\bar{Y} = Y_A + Y_B$$

که $\bar{X}$ و $\bar{Y}$ کل کالای تولید شده در اقتصاد می‌باشد که X_A و Y_A را فرد A و X_B و Y_B را فرد B مصرف می‌کنند.

اکنون مستطیل اجورث شکل (۲-۱) را در نظر بگیرید. هر نقطه در داخل این مستطیل نشان دهنده‌ی یک توزیع از دو کالای x و y بین دو مصرف کننده A و B است. برای مثال نقطه a را در داخل مستطیل در نظر بگیرید: فرد A به میزان x_A از x و مقدار y_A از y مصرف می‌کند و فرد B نیز به مقدار x_B از x و y_B از y مصرف می‌نماید.

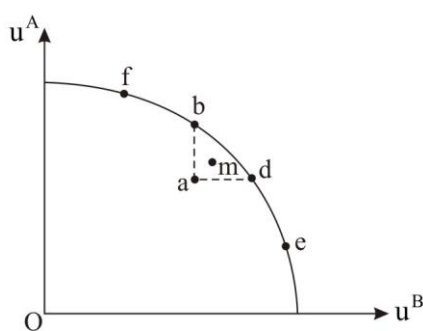
شکل (۲-۱)

هدف ما تعیین مجموعه نقاطی است که شرایط کارایی در مبادله در مورد آنها صادق می‌باشد. در واقع ما به دنبال یافتن نقاط بهینه پارتو هستیم. نقطه a در شکل (۲-۱) نقطه بهینه پارتو نیست زیرا هر دو مصرف کننده A و B می‌توانند با قرار گرفتن بر روی منحنی بی‌تفاوتی بالاتر مطلوبیت خود را افزایش دهند به شرط آنکه آن منحنی‌های بی‌تفاوتی که انتخاب می‌کنند در داخل ناحیه عدسی شکل $abcd$ قرار گرفته باشد. بنابراین تمام نقاط داخل عدسی به نقطه a ترجیح داده می‌شوند (زیرا با یک توزیع مجدد x و y هر دو نفر بر روی منحنی‌های بی‌تفاوتی بالاتری نسبت به u_A^A و u_B^B قرار می‌گیرند). توزیع مجدد دو کالای x و y باید تا آنجا ادامه یابد که محدوده عدسی شکلی باقی نماند و منحنی‌های بی‌تفاوتی دو فرد A و B کاملاً بر یکدیگر مماس شوند. این به معنای برابری شیب‌های ۲ منحنی بی‌تفاوتی برای دو مصرف کننده A و B می‌باشد. بنابراین داریم:

$$MRS_{xy}^A = MRS_{xy}^B \quad (2-1)$$

برقراری رابطه فوق شرایط کارایی در مبادله را رقم می‌زند.

در شکل، مکان هندسی نقاط مماس منحنی‌های بی‌تفاوتی به صورت خطی که مبدأ مختصات O_A را به مبدأ مختصات O_B متصل می‌کند، رسم شده است. این خط منحنی قرارداد مصرف نامیده می‌شود.

شکل (۲-۲)

چون هر نقطه روی منحنی قرارداد یک نقطه بهینه محسوب می‌شود، بنابراین می‌توان گفت که بی‌نهایت توزیع کالاهای x و y بین دو مصرف کننده A و B وجود دارد که از نظر مبادله، کارا به شمار می‌رود. تفاوت یک نقطه کارا با نقطه کارایی دیگر این است که مطلوبیت فرد A یا B در اولی بیشتر و مطلوب فرد دیگر در نقطه دوم بیشتر است.

نکته ۱: اطلاعات فوق را می‌توان از طریق منحنی امکانات مطلوبیت نشان داد. منحنی امکانات مطلوبیت بیانگر همان سطح مطلوبیتی است که دو شخص A و B روی منحنی قرارداد مصرف دارند (شکل (۲-۲) را ببینید).

نکته ۲: حرکت از نقطه a به هر نقطه‌ای در فاصله b و d یک پیشرفت پارتویی محسوب می‌شود (حتی به m). اما حرکت از a به e یک پیشرفت پارتو نمی‌باشد. زیرا با افزایش مطلوبیت فرد B (بهبود شدن وضع B) مطلوبیت فرد A کاهش می‌یابد (وضع A بدتر می‌شود). اما این حرکت یک پیشرفت پارتوی بالقوه می‌تواند باشد زیرا احتمال دارد فرد B زیان فرد A را جبران نماید و خود نیز در سطح بالاتری نسبت به نقطه a قرار گیرد.

اکنون می‌خواهیم ببینیم که چگونه سیستم قیمت‌های رقابتی شرایط کارایی در مبادله را تأیید می‌کند. چون شرایط بازار،

رقابتی است بنابراین دو مصرف کننده A و B گیرنده قیمت هستند و قیمت‌های نسبی برای هر دو یکسان است. این به معنای برابری شیب خط بودجه دو مصرف کننده A و B است (زیرا شیب خط بودجه هر دو مصرف کننده $\frac{P_x}{P_y}$ می‌باشد). فرض می‌کنیم خط بودجه LM در شکل (۲-۱) بیانگر خط بودجه فرد A باشد. فرد A نقطه e را برای مصرف دو کالای x و y انتخاب می‌کند (زیرا در این نقطه $MRS_{xy}^A = \frac{P_x}{P_y}$ می‌باشد). بنابراین در این نقطه وی بر روی بالاترین منحنی بی تفاوتی ممکن قرار دارد.

شخص B نیز با همان نسبت قیمت‌ها رو به روست و نقطه‌ای را روی خط بودجه خود انتخاب می‌کند که $MRS_{xy}^B = \frac{P_x}{P_y}$ باشد. بنابراین داریم:

$$MRS_{xy}^A = \frac{P_x}{P_y} = MRS_{xy}^B \quad (2-2)$$

نکته ۱: چون کل درآمد جامعه بین دو نفر A و B تقسیم می‌شود (زیرا بنا به فرض جامعه فقط از دو فرد A و B تشکیل شده است) و کل تولید نیز توسط این دو فرد مصرف می‌شود، خط بودجه LM با توجه به مبدأ مختصات O_B خط بودجه فرد B نیز هست. فرد B نیز نقطه e را برای مصرف انتخاب می‌کند و این همان نقطه‌ای است که فرد A قبلاً آن را انتخاب کرده بود.

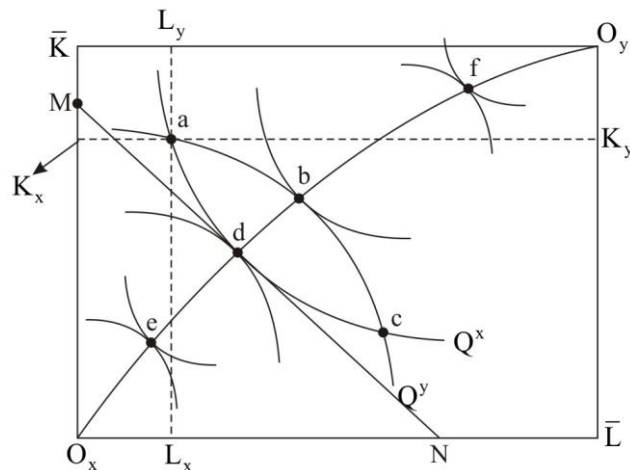
نکته ۲: قیمت یک کالا معیاری برای اندازه‌گیری فایده نهایی آن کالا به شمار می‌رود. زیرا بر اساس تعریفی که از نرخ نهایی جانشینی داریم می‌توانیم با توجه به رابطه (۲-۲)، رابطه (۲-۳) را برقرار نماییم:

$$\frac{P_x}{P_y} = \frac{MU_x}{MU_y} \quad (2-3)$$

رابطه (۲-۳) را می‌توانیم به صورت $p_x = \lambda MU_x$ و $p_y = \lambda MU_y$ تعریف نماییم که λ مطلوبیت نهایی درآمد است. بنابراین در یک اقتصاد رقابتی که شرایط کارایی در مبادله در آن تحقق یافته است، قیمت هر کالا به‌عنوان یک معیار پولی برای اندازه‌گیری فایده نهایی آن کالا محسوب می‌شود.

۲) کارایی در تولید:

کارایی در تولید در شرایطی بوجود می‌آید که با هرگونه تخصیص مجدد عوامل تولید K و L برای تولید دو کالای x و y، افزایش تولید یک کالا بدون کاهش کالای دیگر ممکن نباشد. یعنی عوامل تولید K و L به گونه‌ای به دو صنعت x و y تخصیص یافته‌اند که با هر گونه تخصیص دیگر در جهت افزایش تولید یک کالا، تولید کالای دیگر حتماً کاهش می‌یابد. حال یک سیستم اقتصادی را در نظر بگیرید که در آن تمام عوامل تولیدی K و L برای تولید دو کالای x و y به کار رفته‌اند و همچنین مقادیر این عوامل تولید ثابت است. یعنی، $\bar{K} = K_x + K_y$ و $\bar{L} = L_x + L_y$ که $\bar{K}$ و $\bar{L}$ مقادیر ثابت نیروی کار و سرمایه هستند و K_x و L_x مقادیر نیروی کار و سرمایه مورد استفاده در صنعت x و K_y و L_y مقادیر نیروی کار و سرمایه مورد استفاده در صنعت y می‌باشند. حال می‌خواهیم توزیع‌های بهینه دو عامل تولیدی K و L را بین دو صنعت x و y تعیین نماییم. برای این منظور از مستطیل اجورث استفاده می‌نماییم شکل (۲-۳) را در نظر بگیرید.

شکل (۲-۳)

از مبدأ مختصات O_x برای اندازه‌گیری مقادیر نیروی کار و سرمایه مورد استفاده در صنعت x و از مبدأ مختصات O_y جهت اندازه‌گیری مقادیر نیروی کار و سرمایه استفاده شده در صنعت y بهره می‌گیریم. محور افقی عرضه کل نیروی کار و محور عمودی عرضه کل سرمایه می‌باشد. با توجه به فرض ۱ تمام عوامل تولید موجود در اقتصاد در دو صنعت x و y مورد استفاده قرار گرفته‌اند، بنابراین هر نقطه‌ای در داخل مستطیل اجورث نشان دهنده تخصیص عوامل تولید K و L در صنایع x و y است. به‌عنوان مثال نقطه a تخصیص مقادیر نیروی کار و سرمایه را برای صنعت x و y به صورت (L_x, K_x) نشان می‌دهد هم چنین داریم:

$$\bar{L} = L_x + L_y$$

$$\bar{K} = K_x + K_y$$

بنابراین مقادیر (K_y, L_y) به صنعت y تخصیص می‌یابند.

جهت تعیین رفتار تولید کننده از منحنی‌های تولید یکسان استفاده می‌کنیم. هر نقطه روی منحنی تولید یکسان عبارت است از ترکیب دو عامل نیروی کار و سرمایه که منجر به تولید مشخص از کالای x یا y می‌شود. (شکل (۲-۳)).

شرایط کارایی در تولید زمانی تحقق می‌یابد که در قبال هر گونه تخصیص مجدد عوامل تولید به دو صنعت x و y ، افزایش تولید یک کالا، بدون کاهش همزمان تولید کالای دیگر غیر ممکن باشد. با توجه به شکل نقطه a یک نقطه غیر بهینه است، زیرا در داخل محدوده‌ی عدسی شکل $abcd$ ، هر دو صنعت می‌توانند روی منحنی‌های تولید یکسان بالاتری قرار گیرند و تولید خود را افزایش دهند. تنها در نقطه‌ی تماس دو منحنی تولید یکسان است که افزایش تولید یک صنعت بدون کاهش همزمان تولید صنعت دیگر، غیر ممکن است. از این رو در نقاط e و d و b و f ، تخصیص عوامل تولید K و L به دو صنعت x و y به‌صورت بهینه و کارا انجام می‌گیرد. خطی که این نقاط را به هم وصل می‌کند منحنی قرارداد تولید نام دارد.

بنابراین منحنی قرارداد تولید عبارتست از مکان هندسی نقاط کارا در تولید (با فرض عرضه ثابت عوامل تولید و تکنولوژی معین)

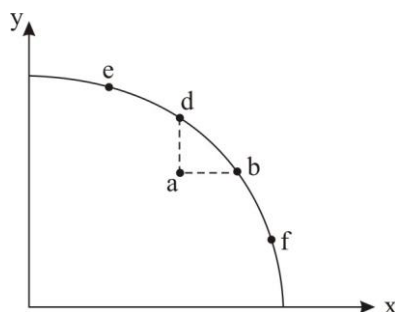
شرط کارایی در تولید (که شیب منحنی‌های تولید یکسان در آنجا با هم برابرند) عبارتست از:

$$MRTS_{LK}^x = MRTS_{LK}^y \quad (2-4)$$

که $MRTS_{LK}^x$ شیب منحنی تولید یکسان در صنعت x و $MRTS_{LK}^y$ شیب منحنی تولید یکسان در صنعت y می‌باشد. روش دیگر نشان دادن نقاط کارا یا بهینه در تولید، استفاده از منحنی امکانات تولید است. برای رسم این منحنی کافیهست تا نقاط روی منحنی قرارداد تولید را در فضای دو کالای x و y رسم نماییم. (شکل (۲-۴) را ببینید). شیب منحنی امکانات تولید نرخ نهایی تبدیل نامیده می‌شود. نرخ نهایی تبدیل (MRT_{xy}) عبارتست از مقدار افزایش در تولید x که در نتیجه کاهش تولید کالای y بدست می‌آید. در واقع نرخ نهایی تبدیل به ما می‌گوید که برای تولید یک واحد اضافی از x چه مقدار باید از تولید y کاست.

برای استخراج MRT_{xy} کافیهست یک نقطه بر روی منحنی امکانات

تولید در شکل (۲-۴) انتخاب کرد. اگر تعدادی از نیروی کار را از صنعت y به صنعت x منتقل کنیم، در این صورت تولید x افزایش و تولید y

شکل (۲-۴)

کاهش می‌یابد. افزایش حاصله در تولید x برابر با $dx = MP_{Lx} \cdot dL$ و کاهش حاصله در تولید y برابر با $dy = MP_{Ly} \cdot dL$ خواهد بود چون نیروی کار خارج شده از صنعت y کاملاً به صنعت x وارد می‌شود dL برای هر دو صنعت یکسان است. با این حساب نرخ نهایی تبدیل عبارتست از:

$$MRT_{xy} = \frac{dy}{dx} = \frac{MP_{Ly}}{MP_{Lx}} \quad (۲-۵)$$

اکنون مکانیزم قیمت‌های بازار را در تحقق شرایط کارایی در تولید بررسی می‌کنیم. اگر قیمت هر واحد عامل تولید L برابر با w و قیمت هر واحد K برابر با r باشد، صنعت x آن سطحی از تولید را انتخاب می‌کند که در آن $MRTS_{LK} = \frac{w}{r}$ باشد (یعنی نقطه d در شکل (۳-۲)). در این نقطه شیب خط هزینه یکسان (MN) با شیب منحنی تولید یکسان برابر است. چون بازار رقابتی است و $\frac{w}{r}$ برای هر دو صنعت یکسان است، صنعت y نیز با نسبت قیمت عوامل تولید $\frac{w}{r}$ رو به رو است و همان رابطه در این صنعت نیز صدق می‌کند (MN خط هزینه یکسان صنعت y نیز هست).

نظر به اینکه شیب خط هزینه برای دو صنعت x و y برابر است، بنابراین رابطه زیر برقرار می‌شود:

$$MRTS_{LK}^x = \frac{w}{r} = MRTS_{LK}^y \quad (۲-۶)$$

برقراری رابطه (۲-۶) به معنای تحقق شرایط کارایی در تولید است.

نکته ۱: اگر تولید x به مقدار dx افزایش یابد، در آن صورت افزایش در هزینه $MC_x \cdot dx$ خواهد بود که در آن MC_x هزینه نهایی تولید x است. کاهش در y به مقدار dy ، هزینه را به مقدار برابر کاهش خواهد داد. بنابراین $MC_x \cdot dx = MC_y \cdot dy$ خواهد بود. در این صورت نرخ نهایی تبدیل برابر خواهد بود با:

$$MRT_{xy} = \frac{dy}{dx} = \frac{MC_x}{MC_y} \quad (۲-۷)$$

نکته ۲: با توجه به نظریه‌های اقتصاد خرد، واحد تولیدی رقابتی تا آن حد به استفاده از عوامل تولید ادامه می‌دهد که قیمت هر عامل تولیدی با ارزش تولید نهایی آن عامل برابر شود، یعنی:

$$\begin{aligned} W &= P \cdot MP_L = VMP_L \\ r &= P \cdot MP_K = VMP_K \end{aligned} \quad (۲-۸)$$

با توجه به رابطه (۲-۸) می‌توان قیمت عوامل تولید را به عنوان ارزش نهایی عوامل تولید تعریف کرد.

۳) شرایط کلی کارایی:

تحت شرایط کارایی در تولید، بی‌نهایت ترکیبات مختلف بهینه دو کالای x و y وجود دارد که با به کار گرفتن ترکیبات مختلف عوامل تولید K و L تولید می‌شوند. تحت شرایط کارایی در مبادله دو کالای x و y از طریق بی‌نهایت روش مختلف به صورت بهینه بین دو مصرف کننده A و B توزیع می‌شود. ما با استفاده از شرایط کلی کارایی این مقدار بی‌شمار نقاط بهینه پارتو را به تعداد قابل ملاحظه‌ای محدود می‌کنیم.

تحقق شرایط کارایی در تولید نشان از فعالیت اقتصاد در نقطه‌ای روی منحنی امکانات تولید دارد. هر نقطه این منحنی یک نرخ نهایی تبدیل است که نشان می‌دهد در آن نقطه با چه نرخی می‌توان کالای y را به کالای x تبدیل نمود. یعنی:

$$MRT_{xy} = \frac{dy}{dx} \quad (۲-۹)$$

از طرف دیگر تحقق شرایط کارایی در مبادله بیانگر آن است که در نقطه توزیع (که x و y بین دو فرد A و B توزیع شده‌اند)، باید نرخ نهایی جانشینی دو کالا (MRS_{xy})، برای هر دو مصرف کننده یکسان باشد. (MRS_{xy}) عبارتست از نرخی که بر حسب آن

مصرف کنندگان کالای x را جانشین کالای y می‌نمایند، به صورتی که در مطلوبیت کل مصرف کننده تغییری رخ ندهد. یعنی:

$$MRS_{xy} = \frac{dy}{dx} \quad (۲-۱۰)$$

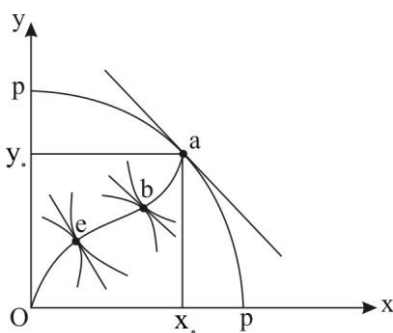
شرایط کلی کارایی مستلزم آن است که:

$$MRT_{xy} = MRS_{xy} \quad (۲-۱۱)$$

رابطه (۱۱ - ۲) مبین آن است که باید به همان نرخ که کالای y در بخش تولیدی اقتصاد به کالای x تبدیل می‌شود، کالای x در بخش مصرفی اقتصاد جانشین y شود.

تحلیل نموداری شرایط کلی کارایی:

شرایط کلی کارایی را می‌توان با استفاده از منحنی امکانات تولید و مستطیل اجورث در بخش مصرف نشان داد. حال با استفاده از شکل (۵ - ۲) به تحلیل نموداری تحقق شرایط کلی کارایی می‌پردازیم.

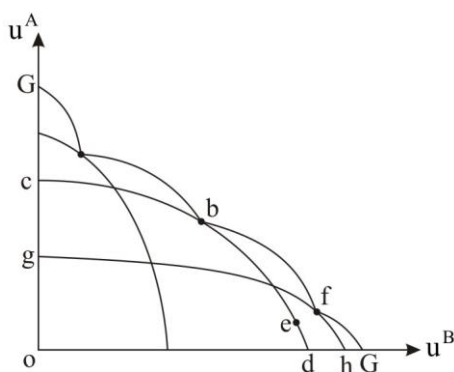

شکل (۵-۲)

فرض کنید در نقطه a بر روی منحنی امکانات تولید قرار داریم. در این نقطه با استفاده از عوامل تولید ثابت و مشخص K و L ترکیب (x و y) از دو کالا تولید می‌شود. نرخ نهایی تبدیلی در نقطه a عبارتست از شیب منحنی امکانات تولید (یعنی شیب منحنی pp). حال با در دسترس بودن کل کالاهای تولیدی x و y به میزان y_x, x_y مستطیل اجورث را رسم می‌نماییم. منحنی‌های بی‌تفاوتی فرد A نسبت به مبدأ O و منحنی‌های بی‌تفاوتی فرد B نسبت به مبدأ a رسم شده‌اند. منحنی قرارداد مصرف خطی است که O را به وصل می‌کند. تخصیص بهینه پارتو عبارتست از آن نحوه تخصیص یا توزیع دو کالا y_x, x_y بین دو مصرف کننده A و B، که در آن نرخ نهایی جانشینی دو کالا برای دو فرد برابر با نرخ تبدیل دو کالا در نقطه a باشد. نقطه b چنین تخصیصی را نشان می‌دهد.

نکته: به ازای هر ترکیبی از دو کالای x و y که به وسیله دو عامل تولید K و L تولید می‌شود، حداقل یک تخصیص بهینه این دو کالا بین دو مصرف کننده A و B وجود دارد. یعنی به ازای هر نقطه‌ای که روی منحنی امکانات تولید انتخاب شود، حداقل یک توزیع بهینه وجود دارد.

نتایج فوق را می‌توان از طریق منحنی امکانات مطلوبیت نیز توضیح داد. فرض کنید از منحنی قرارداد O_a منحنی امکانات مطلوبیت cd بدست آید (شکل ۶-۲) را ببینید، در نقطه e شرایط کلی کارایی صدق نمی‌کند زیرا در این نقطه $MRT_{xy} < MRS_{xy}$ نسبت به نقطه a می‌باشد. با توجه به نکته‌ای که در بالا گفته شد به ازای هر نقطه‌ای روی منحنی امکانات تولید می‌توان یک منحنی امکانات مطلوبیت رسم کرد که حداقل یک نقطه بر روی آن منحنی امکانات مطلوبیت شرایط کلی کارایی باشد (مانند نقطه f روی منحنی امکانات مطلوبیت gh). حال اگر این نقاط (مانند b و f) را به یکدیگر وصل نماییم منحنی محیط کلیه نقاط بهینه پارتو در شرایط کلی بدست می‌آید. این منحنی را بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت می‌نامند که با GG در شکل مشخص شده است. در نتیجه کلیه نقاط روی منحنی GG بیانگر تحقق شرایط کلی کارایی هستند.

حال باید دید که سیستم قیمت‌های بازار چگونه شرایط کلی کارایی را تأیید می‌کند. چون شرایط بازار رقابتی در سیستم بازار صادق است و با توجه به اینکه دستمزد نیروی کار در هر دو صنعت x و y یکسان است، بنابراین ارزش تولید نهایی نیروی کار در هر دو صنعت یکسان است. یعنی:

$$P_x \cdot MP_{Lx} = P_y \cdot MP_{Ly} \rightarrow \frac{P_x}{P_y} = \frac{MP_{Ly}}{MP_{Lx}}$$

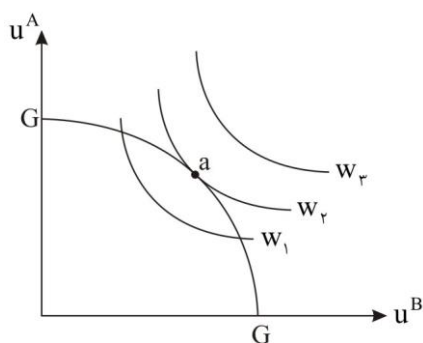
$$\Rightarrow MRS_{xy} = MRT_{xy} \quad (۲-۱۲)$$

بنابراین شرایط کلی کارایی در یک بازار کاملاً رقابتی نیز صادق می‌باشد.

عدالت:

هر نوع حرکت یا تغییری که اقتصاد را از نقطه e در شکل (۶ - ۲) به یکی از نقاط روی GG منتقل سازد بر مبنای معیار کارایی اقتصادی حرکتی مناسب و مورد تأیید است، زیرا که این حرکت موجب افزایش کارایی می‌شود. اما حرکتی که روی منحنی GG مثلاً از نقطه b به سمت نقطه f انجام می‌گیرد، بر مبنای معیار کارایی اقتصادی قابل قضاوت نیست، زیرا هر دو نقطه بهینه پارتو می‌باشند و کارا هستند. چنین حرکتی باید بر مبنای معیار عدالت اجتماعی مورد قضاوت و مقایسه قرار گیرد (یعنی از طریق مقایسه میزان تغییر در مطلوبیت نسبی فرد A و B). ابزاری که به صورت ذهنی برای وارد کردن بحث عدالت اجتماعی در تجزیه و تحلیل اقتصادی تخصیص منابع وجود دارد، تابع رفاه اجتماعی است. تابع رفاه اجتماعی تابعی از سطح مطلوبیت افراد جامعه می‌باشد و به صورت زیر نوشته می‌شود:

$$W = W(U^1, U^2, \dots, U^i, \dots)$$

شکل (۲-۷)

که W و $i = ۱, ۲, \dots$ تعداد افراد جامعه می‌باشد شکل (۷ - ۲) تابع رفاه اجتماعی را برای مدل دو نفره به صورت W_1 و W_2 و W_3 نشان می‌دهد. این منحنی‌ها هر چه از مبدأ مختصات دورتر شوند، سطح مطلوبیت بالاتری را نشان می‌دهند. نقطه تماس بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت (GG) با یکی از منحنی‌های رفاه اجتماعی، نشان دهنده حداکثر رفاه اجتماعی، در جامعه می‌باشد. نقطه a در شکل (۷ - ۲) نقطه‌ی حداکثر رفاه اجتماعی یا بهینه نقاط بهینه می‌باشد.

سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوم

۱- هدف اصلی و اساسی یک نظام اقتصادی چه می‌باشد؟

- (۱) توزیع بهینه درآمد بین افراد جامعه
- (۲) تخصیص بهینه منابع کمیاب به تولید کالاها و خدمات مورد نیاز افراد جامعه
- (۳) محدود کردن نیازهای جامعه
- (۴) ایجاد ثبات اقتصادی در جامعه

۲- در صورتی که حداکثر مالیات بر کالاهایی وضع شود که دارای کمترین کشش قیمتی تقاضا هستند، کدام اصل بازار مورد توجه قرار گرفته است؟

- (۱) اصل کارایی
- (۲) اصل عدالت افقی
- (۳) اصل عدالت عمودی
- (۴) هیچکدام

۳- طبق گفته آدام اسمیت، اگر عوامل اقتصادی به سمت فعالیت‌هایی کشیده شوند که دارای یک مزیت نسبی در تولید نسبت به سایر فعالیت‌ها باشند، چه اتفاقی می‌افتد؟

- (۱) بعضی از افراد در بازار که داد و ستد می‌کنند، سود می‌برند و بعضی دیگر زیان می‌بینند.
- (۲) ارزش محصولات تولیدی در جامعه تا حداکثر ممکن افزایش می‌یابد.
- (۳) بعضی از محصولات مورد نیاز جامعه به صورت بهینه تولید نمی‌شوند.
- (۴) منابع در صورتی تخصیص بهینه می‌یابند که دولت در اقتصاد حضور داشته باشد و فعالیت‌ها را جهت دهد.

۴- کدام عبارت در مورد بهینه پارتو صحیح نمی‌باشد؟

- (۱) بهینه پارتو به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن نتوان رفاه اقتصادی یک فرد را بدون آنکه حداقل رفاه فرد دیگری در جامعه کاهش یابد، افزایش داد.
- (۲) بهینه پارتو حالتی است که در آن نتوان هیچ گونه پیشرفت پارتویی به دست آورد.
- (۳) بهینه پارتو عبارت است از تخصیصی که هر نوع تغییری در آن به منظور افزایش رفاه یک فرد امکان پذیر باشد به شرط آنکه به موازات آن رفاه حداقل یک فرد دیگر در آن جامعه ثابت بماند.
- (۴) بهینه پارتو حالتی است که در آن نتوان با ثابت گرفتن مطلوبیت یک فرد، مطلوبیت فرد دیگر را افزایش داد.

۵- کارایی اقتصادی از کدام مفهوم ناشی می‌شود؟

- (۱) مکانیزم بازار آزاد
- (۲) ثبات اقتصادی
- (۳) توزیع بهینه درآمد
- (۴) بهینه پارتو

۶- در صورتی که دو فرد A و B دو کالای x و y تولید شده توسط دو نهاده K و L در اقتصاد را تماماً مصرف نمایند، بهترین توزیع دو کالا بین دو فرد در حالتی است که:

$$(1) \quad MRS_{xy}^A = MRS_{xy}^B \quad (2) \quad MRTS_{LK}^x = MRTS_{LK}^y \quad (3) \quad MRT_{xy} = \frac{MP_{Ly}}{MP_{Lx}} \quad (4) \quad \text{همه موارد}$$

۷- مکان هندسی نقاطی که از برابری نرخ نهایی جانشینی دو کالا برای دو مصرف کننده بدست می‌آید چه نام دارد؟

- (۱) منحنی امکانات مطلوبیت
- (۲) منحنی امکانات تولید
- (۳) منحنی قرارداد مصرف
- (۴) منحنی قرارداد تولید

۸- تحت چه شرایطی قیمت یک کالا بیانگر ارزش نهایی اجتماعی آن کالا می‌باشد؟

- (۱) در صورتی که اقتصاد رقابتی باشد.
- (۲) در صورتی که شرایط کارایی در مبادله تحقق یافته باشد.
- (۳) در هر شرایطی قیمت یک کالا بیانگر ارزش نهایی اجتماعی آن کالا است.
- (۴) ۱ و ۲

۹- اگر نرخ نهایی جانشینی فنی دو عامل تولیدی K و L برای دو صنعت X و Y برابر باشند، آنگاه:

- (۱) شرایط کارایی در مبادله تحقق یافته است.
(۲) شرایط کارایی در تولید تحقق یافته است.
(۳) شرایط کلی کارایی تحقق یافته است.
(۴) هیچ کدام

۱۰- کدام گزینه در مورد منحنی قرارداد تولید صحیح نمی‌باشد؟

- (۱) مکان هندسی تمام نقاط کارا در تولید می‌باشد.
(۲) مکان هندسی نقاطی است که شیب منحنی‌های تولید یکسان در آنجا با هم برابرند.
(۳) مکان هندسی نقاطی است که شیب منحنی‌های بی‌تفاوتی در آنجا با هم برابرند.
(۴) هر نقطه روی منحنی امکانات تولید بیانگر یک نقطه روی منحنی قرارداد تولید می‌باشد.

۱۱- کدام گزینه بیانگر تحقق شرایط کلی کارایی می‌باشد؟

$$\begin{aligned} \text{MRS}_{xy}^A &= \text{MRS}_{xy}^B & (۱) \\ \text{MRTS}_{LK}^X &= \text{MRTS}_{LK}^Y & (۲) \\ \text{MRT}_{xy} &= \text{MRS}_{xy} & (۳) \\ \text{MRT}_{xy} &= \frac{MP_{Ly}}{MP_{Lx}} & (۴) \end{aligned}$$

- ۱۲- در صورتی که نرخ تبدیل کالای X به کالای Y در بخش تولیدی اقتصاد، بیشتر از نرخ جانشینی کالای X به کالای Y در بخش مصرفی باشد، آنگاه شیب منحنی امکانات تولید شیب منحنی‌های بی‌تفاوتی مصرف کنندگان می‌باشد.
(۱) بیشتر از (۲) کمتر از (۳) برابر با (۴) بستگی به شرایط کلی کارایی دارد.

۱۳- در شرایط کلی، مکان هندسی نقاط بهینه پارتو به وسیله کدام منحنی نمایش داده می‌شود؟

- (۱) منحنی امکانات تولید
(۲) منحنی امکانات مطلوبیت
(۳) منحنی قرارداد
(۴) بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت

۱۴- با حرکت از یک نقطه به نقطه‌ای دیگر بر روی بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت،

- (۱) کارایی اقتصادی افزایش می‌یابد.
(۲) کارایی اقتصادی کاهش می‌یابد.
(۳) کارایی اقتصادی تغییر نمی‌کند.
(۴) هر کدام از موارد امکان پذیر است.

۱۵- رفاه اجتماعی زمانی به حداکثر مقدار خود می‌رسد که یکی از توابع رفاه اجتماعی بر مماس شود.

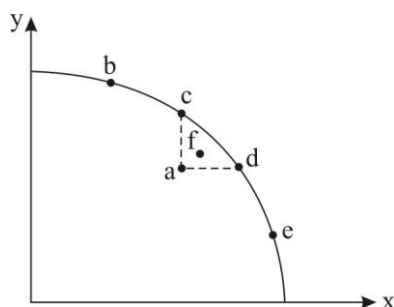
- (۱) منحنی امکانات مطلوبیت
(۲) بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت
(۳) منحنی امکانات تولید
(۴) منحنی قرارداد

۱۶- منحنی امکانات مطلوبیت بیانگر:

- (۱) تحقق شرایط کارایی در مبادله می‌باشد.
(۲) تحقق شرایط کارایی در تولید می‌باشد.
(۳) تحقق شرایط کلی کارایی می‌باشد.
(۴) هیچ کدام

- ۱۷- در صورتیکه نسبت هزینه نهایی تولید کالای X به کالای Y برابر با ۴ باشد شیب منحنی‌های بی‌تفاوتی مصرف کنندگان چقدر باشد که شرایط کلی کارایی تحقق یابد؟
(۱) ۳ (۲) ۴ (۳) ۵ (۴) اطلاعات مسئله کافی نیست.

۱۸- در شکل زیر حرکت از نقطه a به کدام نقطه پیشرفت پارتو محسوب می‌شود؟

- (۱) b
(۲) e
(۳) f
(۴) هیچ کدام

۱۹- کدام یک از موارد زیر می‌توان به‌عنوان سود حاصل از کارایی مطرح گردد؟

- (۱) پیشرفت پارتو (۲) بهینه پارتو (۳) عدالت (۴) رفاه اجتماعی

۲۰- بخش عمومی از چه طریقی اقدام به تخصیص منابع خواهد کرد؟

- (۱) وضع مالیات (۲) انجام مخارج مصرفی (۳) پرداخت‌های انتقالی (۴) همه موارد

پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوم

۱- گزینه ۲ صحیح است.

هدف یک سیستم اقتصادی، تخصیص بهینه منابع کمیاب به تولید کالاها و خدمات مورد استفاده افراد در جامعه است.

۲- گزینه ۱ صحیح است.

کالاهایی که دارای کشش قیمتی کمی هستند اغلب توسط افراد محروم جامعه مصرف می‌شوند. هر چند که وضع حداکثر مالیات بر این نوع کالاها به لحاظ کارایی مورد تأیید است (زیرا دارای کمترین زیان از دست رفته می‌باشد)، اما کاملاً در تناقض با عدالت اجتماعی و اقتصادی می‌باشد.

۳- گزینه ۲ صحیح است.

مزایای یک سیستم مبتنی بر بازار رقابتی به‌عنوان مکانیزمی در تخصیص منابع اقتصاد، از زبان آدام اسمیت چنین بیان شده است. «افراد و واحدهای تولیدی جویای سود که قادر به خرید و فروش در قیمت‌های داده شده بازار هستند، گویی توسط یک دست نامرئی به سوی فعالیت‌هایی کشیده می‌شوند که برخوردار از یک مزیت نسبی در تولید نسبت به دیگر فعالیت‌هاست. در چنین شرایطی، تمام افراد فعال در بازار، از این نوع مبادلات و داد و ستدهای داوطلبانه که تحت شرایط رقابتی (و نه با حضور دولت) انجام می‌شود، بهره می‌برند. از سوی دیگر، ارزش محصولاتی که با به کار گرفتن منابع مربوط به جامعه تولید شده است تا حداکثر ممکن افزایش می‌یابد».

۴- گزینه ۳ صحیح است.

به غیر از گزینه ۳ تمامی گزینه‌ها به نوعی حالت بهینه پارتو را بیان می‌کنند. همواره در بهینه پارتو با افزایش رفاه یک فرد، حداقل رفاه فرد دیگری در همان جامعه کاهش می‌یابد. اگر چنین نباشد، ما در نقطه بهینه پارتو قرار نداریم. در واقع گزینه ۳ بیانگر یک پیشرفت پارتویی می‌باشد.

۵- گزینه ۴ صحیح است.

بهینه پارتو به این خاطر که مبنایی ارزشی است که بر پایه آن تخصیص منابع اقتصادی را می‌توان مورد قضاوت قرار داد، مورد توجه است. برای نمونه این اصل را می‌پذیریم که هرگونه تغییری به‌صورت پیشرفت پارتو به بهبود وضع رفاهی جامعه می‌انجامد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مفهوم کارایی اقتصادی مستقیماً از اصل بهینه پارتو ناشی می‌شود.

۶- گزینه ۱ صحیح است.

بهترین توزیع دو کالای x و y بین دو فرد A و B هنگامی است که هرگونه توزیع مجدد این دو کالا برای بهبود وضع فرد A و یا فرد B غیرممکن باشد، مگر اینکه در قبال افزایش بهره‌گیری یک فرد، بهره‌گیری فرد دیگر از این دو کالا کاهش داده شود. چنین حالتی به‌عنوان شرایط کارایی در مبادله شناخته شده است. شرط کارایی در مبادله زمانی تحقق می‌یابد که شیب منحنی‌های بی‌تفاوتی در فرد A و B برابر باشد، یعنی:

$$MRS_{xy}^A = MRS_{xy}^B$$

۷- گزینه ۳ صحیح است.

مکان هندسی نقاط مماس منحنی‌های بی‌تفاوتی دو فرد (جایی که نرخ نهایی جانشینی (MRS_{xy}) دو کالا برای دو مصرف‌کننده یکسان است)، منحنی قرارداد مصرف نام دارد. از این رو هر نقطه روی منحنی قرارداد مصرف یک نقطه کارا (از نظر مبادله) محسوب می‌شود.

۸- گزینه ۴ صحیح است.

در یک اقتصاد رقابتی که شرایط کارایی در مبادله در آن تحقق یافته است، قیمت نسبی کالا در واقع بیانگر ارزش‌های نهایی هستند که افراد مصرف‌کننده بر روی کالاها گذاشته‌اند. بنابراین، می‌توان قیمت یک کالا را به‌عنوان یک معیار پولی برای اندازه‌گیری فایده (مطلوبیت) نهایی آن کالا بکار برد. یعنی:

$$P_x = \lambda Mu_x$$

$$P_y = \lambda Mu_y$$

۹- گزینه ۲ صحیح است.

کارایی در تولید در شرایطی به وجود می آید که با تخصیص مجدد عوامل تولید بین موارد مختلف استفاده از این عوامل، افزایش تولید یک کالا بدون کاهش همزمان تولید سایر کالاها غیرممکن باشد. در حالت کلی، شرایط کارایی در تولید زمانی تحقق می یابد که نرخ نهایی جانشینی فنی دو عامل تولید K و L برای دو صنعت X و Y برابر باشد. یعنی:

$$MRTS_{LK}^x = MRTS_{LK}^y$$

۱۰- گزینه ۳ صحیح است.

مکان هندسی نقاط مماس منحنی های تولید یکسان (جایی که نرخ های جانشینی فنی ($MRTS_{LK}$) دو عامل تولید برای دو صنعت X و Y یکسان است)، منحنی قرارداد تولید نام دارد هر نقطه روی منحنی قرارداد تولید یک نقطه کارا (از نظر تولید) محسوب می شود. هم چنین منحنی امکانات تولید (که بیانگر نقاط کارا در تولید است) نیز با استفاده از منحنی قرارداد تولید استخراج می گردد.

۱۱- گزینه ۳ صحیح است.

شرایط کلی کارایی مستلزم آن است که نرخ نهایی تبدیلی دو کالا با نرخ نهایی جانشینی آنها برابر باشد، یعنی:

$$MRT_{xy} = MRS_{xy}$$

که MRT_{xy} نرخ نهایی تبدیلی و MRS_{xy} نرخ نهایی جانشینی دو کالا می باشد.

۱۲- گزینه ۱ صحیح است.

نرخ نهایی تبدیلی دو کالا (MRT_{xy}) همان شیب منحنی امکانات تولید می باشد. هم چنین نرخ نهایی جانشینی دو کالا (MRS_{xy}) شیب منحنی های بی تفاوتی مصرف کنندگان است. بنابراین زمانی که $MRT_{xy} > MRS_{xy}$ باشد، شیب منحنی امکانات تولید از شیب منحنی های بی تفاوتی افراد بیشتر است.

۱۳- گزینه ۴ صحیح است.

بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت، مکان هندسی نقاطی است که شرایط کلی کارایی ($MRT_{xy} = MRS_{xy}$) در آنها صدق می کند. در واقع بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت منحنی محیط تمام نقاط بهینه پارتو می باشد.

۱۴- گزینه ۳ صحیح است.

تمامی نقاط روی بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت نشان دهنده نقاط بهینه پارتو می باشند. بنابراین، حرکت از یک نقطه به نقطه ای دیگر روی این منحنی، بهینه پارتو تغییر نمی کند و بنابراین کارایی اقتصادی نیز تغییری نمی کند (زیرا کارایی اقتصادی از بهینه پارتو ناشی می شود).

۱۵- گزینه ۲ صحیح است.

زمانی که یکی از توابع رفاه اجتماعی بر بزرگ منحنی امکانات مطلوبیت مماس شود، حداکثر رفاه اجتماعی یا بهینه نقاط بهینه حاصل می گردد.

۱۶- گزینه ۱ صحیح است.

منحنی امکانات مطلوبیت از منحنی قرارداد مصرف می شود و چون تمام نقاط روی منحنی قرارداد مصرف از نظر مبادله کارا هستند، بنابراین نقاط روی منحنی امکانات مطلوبیت نیز نشان از تحقق شرایط کارایی در مبادله دارند.

۱۷- گزینه ۲ صحیح است.

با توجه به رابطه (۷-۲) داریم:

$$MRT_{xy} = \frac{MC_x}{MC_y} = 4$$

شرایط کلی کارایی زمانی تحقق می یابد که رابطه (۱۱-۲) برقرار باشد. بنابراین داریم:

$$MRS_{xy} = MRT_{xy} = 4$$

۱۸- گزینه ۳ صحیح است.

پیشرفت پارتو در تولید زمانی تحقق می یابد که با تخصیص مجدد عوامل تولید، افزایش تولید یک کالا بدون کاهش همزمان تولید

سایر کالاها ممکن باشد. در شکل حرکت از a به b افزایش تولید کالای y و کاهش تولید کالای x را به همراه دارد. همچنین با حرکت از a به e کالای x افزایش و کالای y کاهش می‌یابد. بنابراین حرکت از a به این دو نقطه (یعنی b و e) پیشرفت پارتو به حساب نمی‌آید. اما حرکت از a به f به دلیل افزایش تولید همزمان دو کالای x و y یک پیشرفت پارتو محسوب می‌شود.

۱۹- گزینه ۱ صحیح است.

سود حاصل از کارایی را می‌توان پیشرفت پارتو خواند و برعکس، پیشرفت پارتو را می‌توان به صورت سود حاصل از کارایی تعریف کرد.

۲۰- گزینه ۴ صحیح است.

تخصیص منابع توسط بخش عمومی به شیوه‌های گوناگون مانند وضع مالیات‌ها، انجام مخارج مربوط به کالاها و خدمات، انجام پرداختهای انتقالی نقدی و مستقیم به خانوارها و واحدهای تولیدی و بالاخره وضع مقررات و ضوابطی برای تنظیم فعالیت‌های بخش خصوصی، صورت می‌پذیرد.